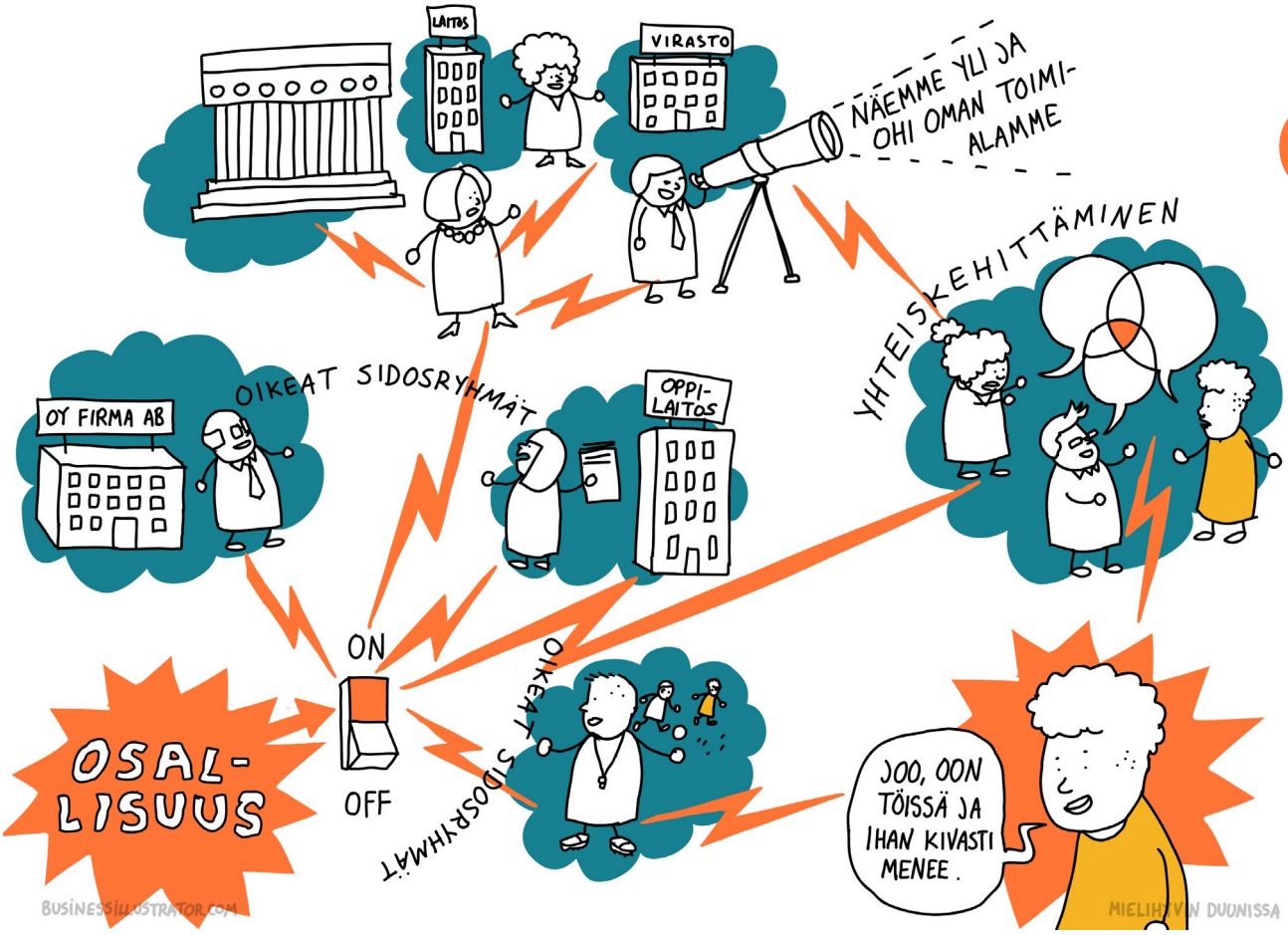

Hyvinvoinnin lämpöketjut: Kohti nuorten hyvinvointia ja kestävää työelämää

Euroopan unionin rahoittama
NextGenerationEU

Mielihyvin duunissa

Nuorten osallisuudella rakennetaan siltoja kohti kestävää työelämää

Nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia työelämässä ja työelämään siirryttäessä voidaan lisätä vahvistamalla nuorten osallisuutta ja toimijuutta[1]. Tätä tulee edistää määrätietoisesti päätöksenteon, rahoituksen, ohjauksen, toteutuksen ja arvioinnin linjakkaalla toteutuksella.

Yhteisöjen ja yhteiskunnan tasojen keinot ovat jääneet vähemmälle huomiolle, kun nuorten mielen hyvinvoinnin lisäämisessä on keskitytty yksilötason keinoihin.[2] Yhteisöjen ja yhteiskunnan tasojen keinoja tulee hyödyntää, jotta nuoret voivat olla hyvinvoivina mukana kestävämmässä työelämässä. Siksi on tärkeää, että jokainen toimija ymmärtää roolinsa, paikkansa ja vastuunsa, sekä sitoutuu omalta osaltaan edistämään nuorten hyvinvointia.

Tarvitaan lisää yhteiskunta- ja yhteisötason keinoja ja systeemistä ymmärrystä

Suositukset nuorten osallisuudesta ja toimijuudesta ovat nousseet esiin Mielihyvin duunissa -hankkeessa osallistavassa, ilmiölähtöisessä arvioinnissa[3], jonka avulla on kartoitettu tekijöitä, jotka vaikuttavat nuorten hyvinvointiin oppilaitoksissa, työelämään siirryttäessä ja työelämässä. Suositukset keskittyvät kolmelle nuorten hyvinvoinnin kannalta keskeiselle tarkastelutasolle: poliittisen päätöksenteon, viranomaistoiminnan sekä yhteisöjen (oppilaitosten, työpaikkojen ja kehityshankkeiden) tasolle. Suosituksien lähtökohtana on ilmiölähtöinen ymmärrys siitä, että nuorten hyvinvoinnin tekijät liittyvät toisiinsa eri tarkastelutasoilla ja niiden välillä.[4]

Nuorten hyvinvoinnin edistämisessä tarvitaan lisää systeemistä ymmärrystä eri tekijöiden ja tasojen välisistä vuorovaikutussuhteista. Yksilön vastuun korostamisen sijaan tarvitaan lisää ymmärrystä, tahtoa ja kykyä toteuttaa yhteisö- ja yhteiskuntatason toimia.

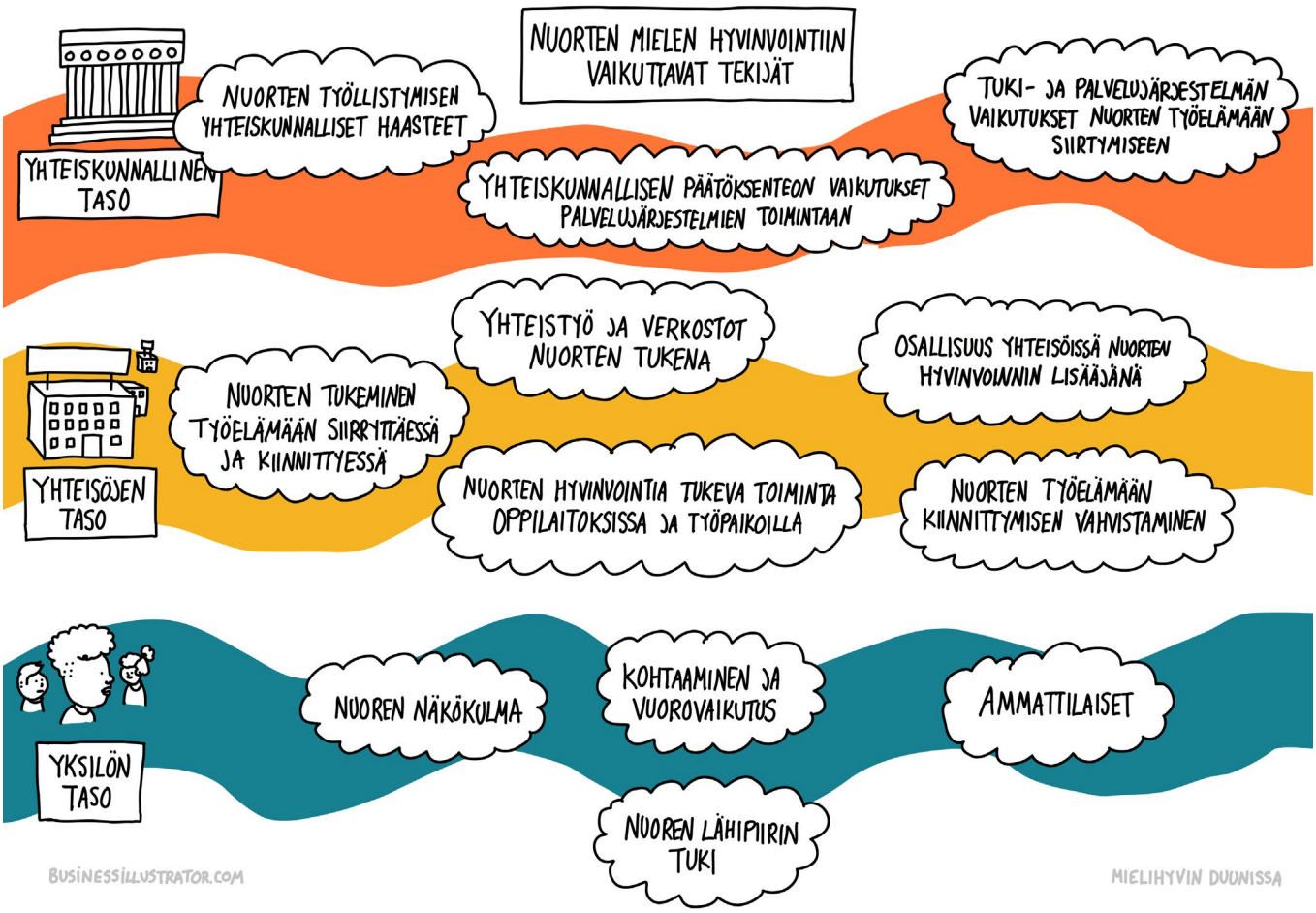

Tällä tarkoitetaan sitä, että:

- **yhteiskunnan tason** (esim. palvelujärjestelmän resurssointi, koulutuksen rahoitus, sosiaaliturvajärjestelmä)
- **yhteisötason** (esim. perehdytyskäytännöt, opintojen työelämä- ja tukipalveluverkostot, esihenkilötyö ja johtaminen)
- **yksilötason** (esim. yksilöllisesti arjessa kohdatuksi tulemisen tarve, tarve kuulua yhteisöön)

tekijät liittyvät toisiinsa. Esimerkiksi nuoren tarve tulla yksilöllisesti kohdatuksi edellyttää sitä, että työ ja opetus on organisoitu ja resursoitu niin, että nuorten kohtaaminen mahdollistuu. Eli opettajilla, esihenkilöillä ja työyhteisöjen jäsenillä on aikaa ja osaamista nuorten yksilölliseen huomioimiseen ja tukemiseen arjessa.

Nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia töissä, koulutuksessa ja työelämään siirryttäessä voidaan edistää

- **huomioimalla pieniä asioita yhteisöjen arjessa ja ihmisten kohtaamisissa, sekä osallisuus kaikilla toiminnan tasoilla**
- **lisäämällä systeemistä ymmärrystä vaikuttavasta toiminnasta ilmiölähtöisellä tarkastelulla**
- **työskentelemällä yhteisten hyvinvoinnin ja kestävämmän työelämän tavoitteiden eteen kaikilla toiminnan tasoilla**

1 Poliittisen päätöksenteon taso

Tämä suosituksen osuus on suunnattu poliittisten päätösten tekijöille. Nuorten hyvinvoinnin edistämisen tulee olla poliittisen päätöksenteon keskiössä. Poliittisella päätöksenteolla ja ohjauksella luodaan edellytykset sille, että nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia voidaan edistää viranomais- ja yhteisötasojen toiminnalla.

Poliittiset päätökset, jotka koskevat esimerkiksi toisen asteen koulutuksen määrärahoja ja sosiaaliturvajärjestelmän toimintaa, vaikuttavat osaltaan merkittävästi nuorten osallisuuteen yhteiskunnassa, hyvinvointiin sekä oppilaitosten ja työyhteisöjen mahdollisuuksiin edistää nuorten hyvinvointia. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että lainvalmistelutyössä ja ohjattaessa budjetoinnin keinoin kehityshankkeiden, koulutusjärjestelmän ja työelämän uudistusten rahoitusta tulee ottaa huomioon nuorten hyvinvoinnin edistäminen toimintaa ja päätöksentekoa ohjaavana tavoitteena. Nuorten osallisuuden ja toimijuuden kokonaisvaltainen vahvistaminen poliittisen päätöksenteon tasolla on tärkeää myös siksi, että nuoret ovat tulevaisuuden päätöksentekijöitä ja yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisijoita.

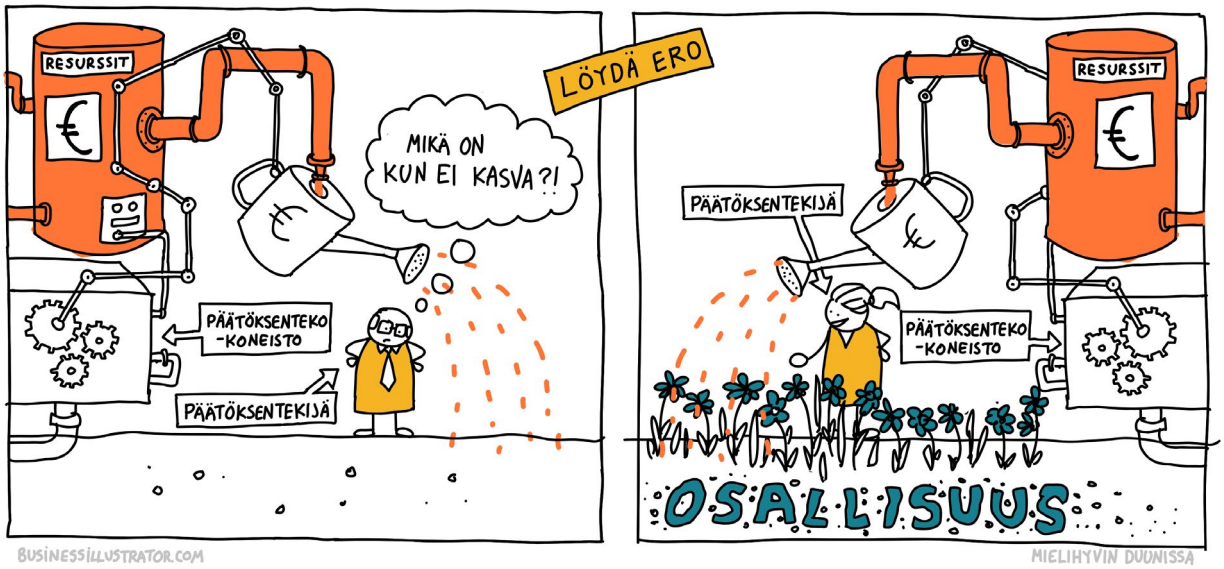

Suosittelemme, että poliittiset päätöksentekijät

1. **Tunnistavat** osallisuuden ja toimijuuden merkityksen nuorten hyvinvoinnin, sekä sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävän työelämän ja yhteiskunnan edistämisessä.

2. **Käyttävät** nuorten osallisuutta ja hyvinvointia päätöksentekoa ohjaavina tekijöinä.

3. **Sitoutuvat pitkäjänteisesti** nuorten hyvinvointia lisäävän toiminnan ja osallisuuden edistämiseen (lainsäädäntötyöstä aina viranomaistoiminnan ohjaukseen saakka) yli parlamentaaristen kausien.

Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi, että

- **Edistetään** joustavia ja yhdenvertaisia työmarkkinoita. Parannetaan nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia esimerkiksi mahdollisuudella tehdä töitä joustavasti oman elämäntilanteen mukaan.
- **Puretaan** kannustinloukkoja sosiaaliturvajärjestelmää uudistettaessa siten, että se huomioi ja tukee nuorten muuttuvia elämäntilanteita ja on nykyistä yksinkertaisempi, joustavampi ja sen päätökset ovat paremmin ennakoitavissa.
- **Otetaan** nuorten näkökulma osaksi päätösten valmistelua ja toimeenpanoa esimerkiksi nuorivaikutusten arvioinnilla.
- **Turvataan** koulutuksen riittävät resurssit yli hallituskausien.
- **Kohdennetaan** esimerkiksi harkinnanvaraisten valtionavustusten määrärahoja nuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseen koulutuksessa, työelämässä ja työelämään siirryttäessä.
- **Huolehditaan** nuorille suunnattujen päihde- ja mielenterveyspalveluiden ja erilaisten matalan kynnyksen tukimuotojen riittävästä resurssoinnista, jotta nuoret saavat tarvitsemaansa oikea-aikaista tukea ja ohjausta.

2 Viranomaistaso

Tämä suosituksen osuus on suunnattu viranomaisille, jotka ohjaavat yhteisötasoilla tapahtuvaa toimintaa, jossa nuorten siirtyminen ja kiinnittyminen hyvinvoivina työelämään tapahtuu esimerkiksi oppilaitoksissa ja työpaikolla.

Jotta rahoitettavalla toiminnalla voidaan edistää nuorille kestävää työelämää, on esimerkiksi valtionavustuksista ja EU-rahoituksesta vastaavien viranomaisten tärkeää ottaa huomioon, millaisilla kriteereillä kehittämishankkeita rahoitetaan, toteutetaan ja arvioidaan. Koska viranomaisten valitsemat mittarit ja raportointikäytännöt ohjaavat yhteisötason toimintaa, viranomaisten on tärkeää valita esimerkiksi mittarit siten, että yhteisötason vaikuttava toiminta toteutuu ja on todennettavissa. Tämä tarkoittaa sitä, että viranomaiset tunnistavat, miten valitut mittarit ohjaavat yhteisötason toimintaa aina johonkin suuntaan. Siksi on syytä kiinnittää huomiota siihen, että myös viranomaisten toiminta ohjautuu ja ohjaa kohti nuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin lisäämisen yhteistä tavoitetta. Lisäksi nuorten hyvinvointia edistävän toiminnan juurruttamisessa ja skaalaamisessa on tärkeää, että viranomaiset ohjaavat vaikuttavuuden toteutumista yli ja ohi yksittäisten toimijoiden, yhteisöiden ja hankkeiden. Näin vaikuttava toiminta laajenee niin ajallisesti kuin määrällisesti yli yksittäisten toimenpiteiden ja osallistujajoukkojen.

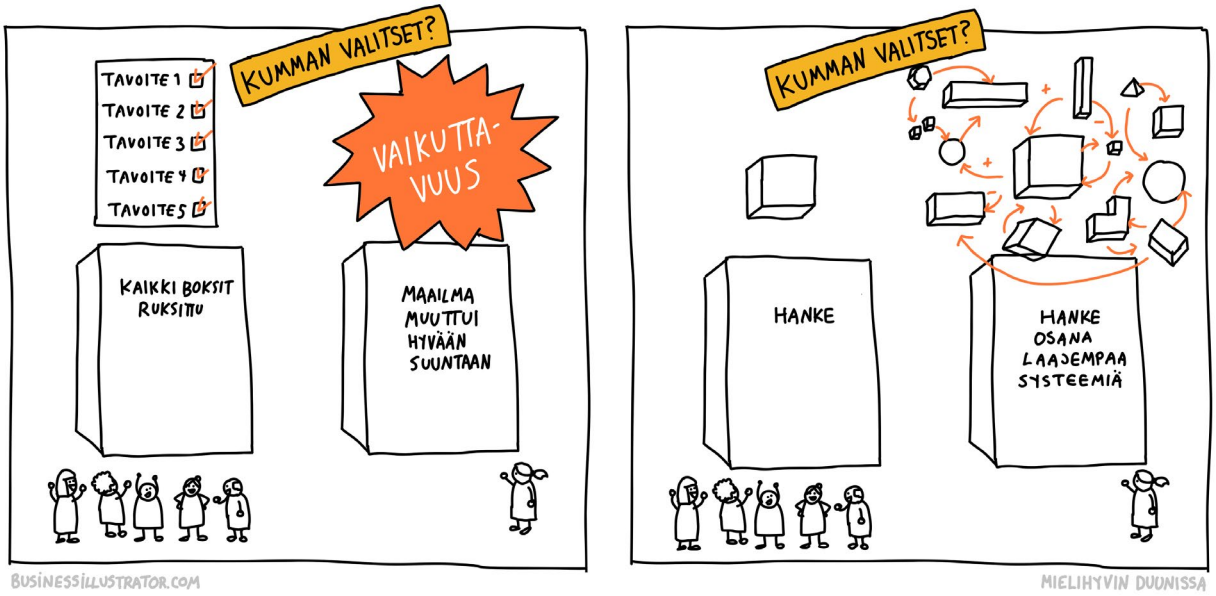

Suosittelemme, että viranomaiset

1. **Tunnistavat** oman toimintansa ohjaavaan vaikutuksen (esimerkiksi asettamiensa mittareiden ja raportointikäytäntöjen kautta) yhteisötason (esimerkiksi alueellisten kehittämishankkeiden, oppilaitosten ja työpaikkojen) toimintaan.

2. **Täsmentävät** miten nuorten osallisuuden ja toimijuuden tulee toteutua yhteisötasolla ja miten yhteisötason toiminnan vaikutuksia ja vaikuttavuutta arvioidaan.

3. **Hyödyntävät** vaikuttavuustietoa systemaattisesti oman toimintansa toteuttamisessa ja kehittämisessä, jotta nuorten hyvinvointia lisäävää toimintaa voidaan juurruttaa ja skaalata.

4. **Siirtyvät** tieto- ja vaikuttavuusperusteisen valtionavustustoiminnan toimintamalliin[5]. Toimintamalli pohjautuu ilmiölähtöiseen ja osallistavaan lähestymistapaan, jossa hyödynnetään eri sidosryhmien asiantuntemusta. Tällä toimintatavalla tunnistetaan yhteiskunnallinen tarve sekä ilmiöön vaikuttavia tekijöitä[6], joiden avulla voidaan varmistua tarkoituksenmukaisesta hakujen kohdentamisesta jo ennen hakuilmoituksen laatimista ja haun avaamista.

3 Yhteisöjen taso: oppilaitokset, työyhteisöt ja kehityshankkeet

Tämä suosituksen osuus on suunnattu yhteisötason toimijoille, jotka edistävät kestävää työelämää, nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia, sekä vahvistavat nuorten osallisuutta ja toimijuutta työelämässä ja sinne siirryttäessä – kuten esimerkiksi toisen asteen ammatillisille oppilaitoksille, nuoria työllistäville työpaikoille sekä erilaisille kehityshankkeille.

Yhteisötoimijoiden on tärkeää tunnistaa ne verkostot ja yhteistyötahot, joiden kanssa (ja joihin ohjaamalla), nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia voidaan tukea. Yhteisötoimijoiden tulee edistää työ- ja opiskeluyhteisöjen osaamista ja tämän osaamisen hyödyntämistä, jotta nuorten yksilöllinen, oikea-aikainen ohjaus ja tuki sekä nuorten työelämätaitojen ja -valmiuksien kehittäminen mahdollistuvat. Erityisen tärkeää on se, miten nuori kohdataan niissä yhteisöissä, joihin hän liittyy. Nuoren toimijuutta ja hyvinvointia tukee se, että hän tuntee kuuluvansa työ- ja opiskeluyhteisöihinsä, jonka vuoksi osallisuuden kokemuksen vahvistaminen on tärkeää. Yhteisötason toimiin kuuluu myös hanketyö, jossa keskeistä on nuorten osallisuuden ja sitä kautta toimijuuden huomiointi toiminnan ja toimenpiteiden suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Lisäksi hankkeissa kehitettävien toimintamallien ja työkalujen juurruttaminen ja skaalaaminen osaksi nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia tukevaa oppilaitos- ja työelämää on tärkeää ja tulee suunnitella jo alkuvaiheissa.

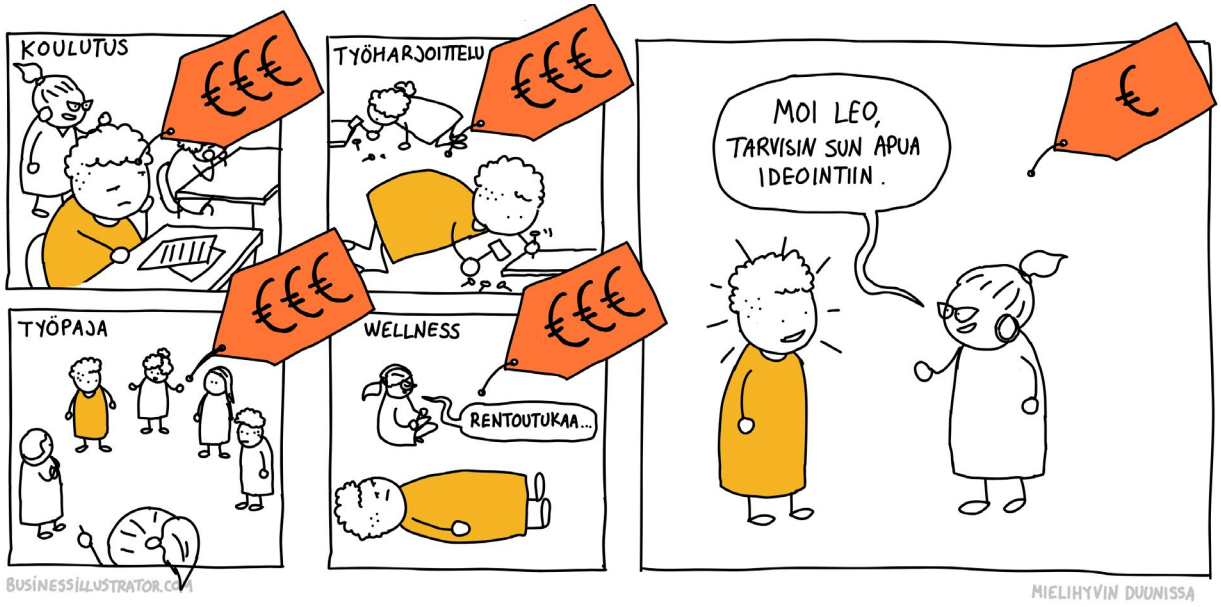

Suosittelemme, että yhteisöjen tasolla toimijat

1. **Tunnistavat** nuorten hyvinvoinnin edistämisen kannalta kaikki keskeiset sidosryhmät, ymmärtävät rakentavan yhteistyökulttuurin tärkeyden ja toteuttavat osallistavaa yhteiskehittämistä omassa toiminnassaan.

2. **Ottavat huomioon** toiminnan suunnittelussa, johtamisessa, toteutuksessa ja arvioinnissa nuorten toimijuuden vahvistamisen sekä yhteiskehittämisen tärkeät kysymykset: ketkä osallistuvat, missä vaiheissa ja missä rooleissa?

3. **Suuntaavat** katseen yli ja ohi oman toimintansa jo toiminnan suunnitteluvaiheessa, jotta nuorten toimijuutta ja kokonaisvaltaista hyvinvointia arjessa lisäävät toimintatavat juurtuvat ja skaalautuvat.

TIIVISTELMÄ: Kohti nuorten hyvinvoinnin lämpöketjuja

Poliittiset päättäjät

- **Tunnistavat** osallisuuden ja toimijuuden merkityksen nuorten hyvinvoinnin, sekä sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävän työelämän ja yhteiskunnan edistämisessä.
- **Käyttävät** nuorten osallisuutta ja hyvinvointia päätöksentekoa ohjaavina tekijöinä.
- **Sitoutuvat** pitkäjänteisesti nuorten hyvinvointia lisäävän toiminnan ja osallisuuden edistämiseen (lainsäädäntötyöstä aina viranomaistoiminnan ohjaukseen saakka) yli parlamentaaristen kausien.

Viranomaiset

- **Tunnistavat** oman toimintansa ohjaavan vaikutuksen (esimerkiksi asettamiensa mittareiden ja raportointikäytäntöjen kautta) yhteisötason (esimerkiksi alueellisten kehittämishankkeiden, oppilaitosten ja työpaikkojen) toimintaan.
- **Täsmentävät** miten nuorten osallisuuden ja toimijuuden tulee toteutua yhteisötasolla ja miten yhteisötason toiminnan vaikutuksia ja vaikuttavuutta arvioidaan.
- **Hyödyntävät** vaikuttavuustietoa systemaattisesti oman toimintansa toteuttamisessa ja kehittämisessä, jotta nuorten hyvinvointia lisäävää toimintaa voidaan juurruttaa ja skaalata.
- **Siirtyvät** tieto- ja vaikuttavuusperusteisen valtionavustustoiminnan toimintamalliin. Toimintamalli pohjautuu ilmiölähtöiseen ja osallistavaan lähestymistapaan, jossa hyödynnetään eri sidosryhmien asiantuntemusta. Tällä toimintatavalla tunnistetaan yhteiskunnallinen tarve sekä ilmiöön vaikuttavia tekijöitä, joiden avulla voidaan varmistua tarkoituksenmukaisesta hakujen kohdentamisesta jo ennen hakuilmoituksen laatimista ja haun avaamista.

Yhteisöissä toimivat

- **Tunnistavat** nuorten hyvinvoinnin edistämisen kannalta kaikki keskeiset sidosryhmät, ymmärtävät rakentavan yhteistyökulttuurin tärkeyden ja toteuttavat osallistavaa yhteiskehittämistä omassa toiminnassaan.
- **Ottavat huomioon** toiminnan suunnittelussa, johtamisessa, toteutuksessa ja arvioinnissa nuorten toimijuuden vahvistamisen sekä yhteiskehittämisen tärkeät kysymykset:
  - ketkä osallistuvat,
  - missä vaiheissa ja
  - missä rooleissa?
- **Suuntaavat** katseen yli ja ohi oman toimintansa jo toiminnan suunnitteluvaiheessa, jotta nuorten toimijuutta ja kokonaisvaltaista hyvinvointia arjessa lisäävät toimintatavat juurtuvat ja skaalautuvat.

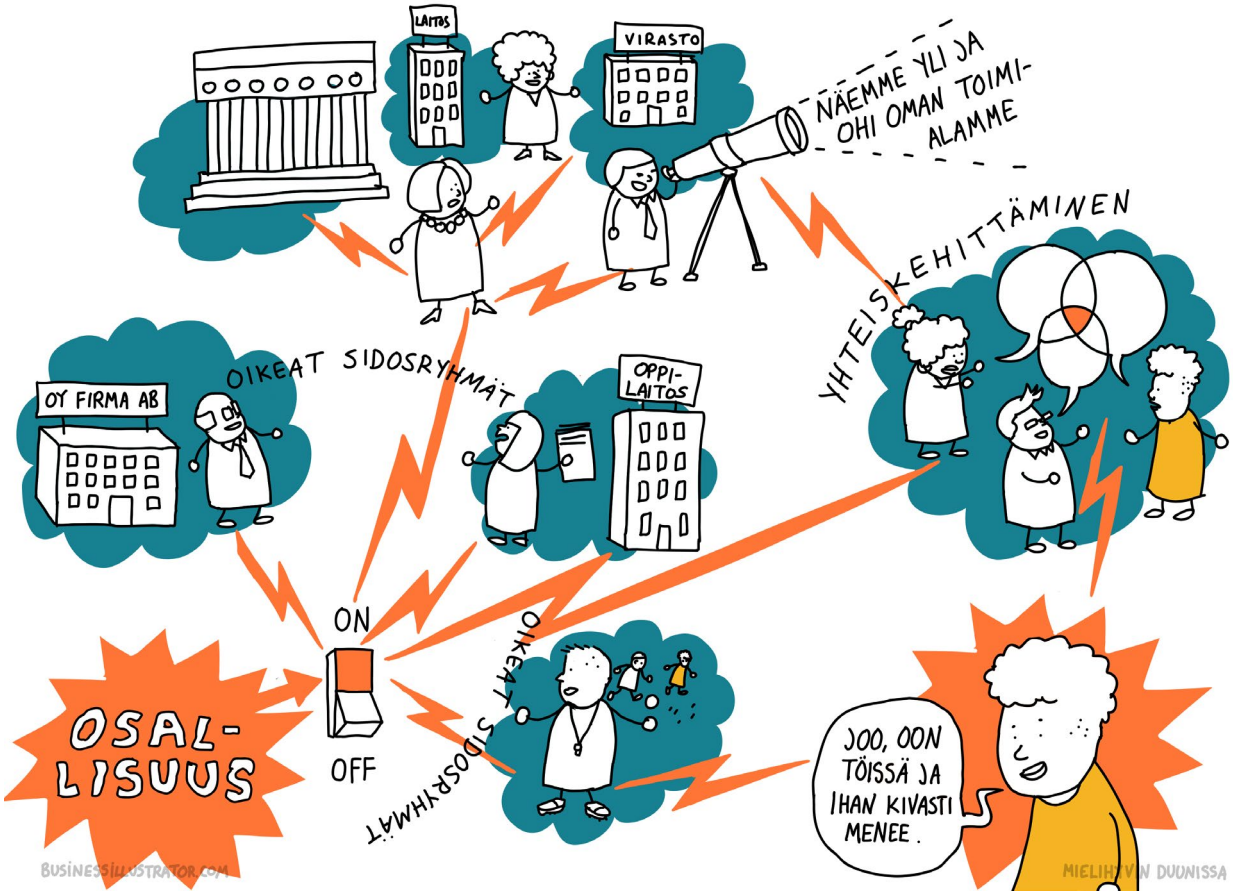

Suositusten toteutuminen varmistaa katkeamattomat **nuorten hyvinvointia lisäävät lämpöketjut**. Hyvinvoinnin lämpöketju on analoginen elintarvikkeiden tuotannossa ja jakelussa kylmäketjuajattelulle, jossa kylmäketjun katkeamattomuuden ja siten elintarvikkeiden turvallisuuden tae on jaettu vastuu. Samalla tavalla lämpöketjuissa vastuu nuorten hyvinvoinnin vahvistamisesta niin poliittisen päätöksenteon, viranomaistoiminnan kuin koulutuksessa, nivelvaiheessa työelämään siirryttäessä kuin työelämässäkin tulee jakaa. Ilmiölähtöinen tarkastelu ja lisääntynyt systeeminen ymmärrys auttavat tunnistamaan nuorten hyvinvointia lisäävien lämpöketjujen toimintojen ja toimijoiden välisiä vuorovaikutussuhteita, sekä jokaisen roolin ja vastuun ketjujen osana. Lopuksi nuorten osallisuus kytkee lämmön päälle.

1 Tätä havaintoa tukevat STM:n vuosina 2018–2022 rahoittaman Paikka auki -ohjelman koordinaatiohankkeen tutkimustulokset. Lue lisää esimerkiksi täältä: https://paikka-auki.fi/tarinat/tyotyytyvaisyys-on-monen-tekijan-summa/
2 Kts. esimerkiksi työkyvyn tukemisen yhteiskunnallisista ja yhteisötason keinoista Ervasti et al. (2022) Työkyvyn tukemisessa päästään usein parhaaseen tulokseen erilaisia toimia yhdistämällä
3 Hankkeessa on vaikutuksia ja vaikuttavuutta arvioitu ilmiölähtöisellä ja osallistavalla Participatory Systems Mapping menetelmällä. Hanketoimijoita on haastateltu, kuultu nuorten kehittäjäryhmiä sekä järjestetty nuorille, oppilaitosten ja työpaikkojen edustajille sekä asiantuntijaryhmälle arviointityöpajoja. Lisätietoja menetelmästä: Participatory Systems Mapping: A Practical Guide
4 Esimerkiksi ammatilliseen koulutukseen kohdistetut leikkaukset voivat heikentää oppilaitoksien mahdollisuuksia kouluttaa osaavia nuoria työelämään ja toimia nuorten hyvinvointia tukien. Yksilötasolla tämä saattaa tarkoittaa esimerkiksi opintojen keskeytymistä, pitkittymistä ja työelämään siirtymisen hankaloitumista.
5 Lisätietoja valtionavustustoiminnan toimintamallista: https://vm.fi/valtionavustukset
6 Katso sivun 1 kuvio nuorten mielen hyvinvoinnin ilmiöön oppilaitoksissa ja työpaikoilla vaikuttavista tekijöistä.

Kirjoittajat
Paula Rossi, Vaasan yliopisto
Jaana Toikkanen, Diakonia-ammattikorkeakoulu
Kyösti Husso, Vaasan yliopisto

Ulkoasu ja taitto: Muuks Creative Oy
Kuvitukset: Virpi/Businessillustrator.com

© Nuorten mielenterveyden tuki työelämässä ja työelämään siirryttäessä -hanke (2023–2025)

ISBN 978-952-493-441-1
Helsinki 2024
Julkaisija: Diakonia-ammattikorkeakoulu

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons
Nimeä-EiKaupallinen-EiMuutoksia 4.0
Kansainvälinen -lisenssillä.

Sosiaali- ja terveysministeriö rahoittaa Mielihyvin duunissa (Nuorten mielenterveyden tuki työelämässä ja työelämään siirryttäessä) hanketta Euroopan unionin elpymis- ja palautumistukivälineestä (RRF) osana Suomen Kestävän kasvun ohjelmaa (Mielenterveys ja työkyky työllisyyden ja tuottavuuden edellytyksenä). Kestävän kasvun ohjelman rahoitus tulee EU:n kertaluonteisesta elpymisvälineestä (Next Generation EU).

www.mielihyvinduunissa.fi